

KEREMPUH »Smrt na dopustu« prema romanu »Kolebanje smrti« Joséa Saramaga

Nataša GOVEDIĆ

ZAGREB »Saramagov roman »Kolebanje smrti« (2005.) is-pisan je gustim, meandričnim, dugim rečenicama, koje se nimalo lako ne otvaraju scennoj adaptaciji jer ne sadrže dijaloge. Feljtonistički opis temeljnog filozofskog eksperimenta teksta (vječni život gori je od ljudske smrtnosti) prezasićen je esejističkim bravurama. I likovi su manje važni od spekulativnih protokola. Zato je velik uspjeh dramaturginje Dore Delbianco i adaptacijskog tima u sastavu redatelja Kokana Mladenovića, Dore Delbianco, Mirte Mikloušić i glumačkog ansambla predstave, što najnovija Kerempuhova »Smrt na dopustu« nadmašuje svoj predložak, Saramagov roman. Uspjeh adaptacije možda ima veze i s činjenicom da je kazalište oduvijek smješteno pred samim vratima Hada, točno tamo gdje se dodiruje tabu umiranja (najstarija grčka, kao i japanska no-drama doslovce uprizoruju sablasti), kao i na »veselom propadalištu« svake spoznajne sigurnosti. Kazalište prigrbljuje temu smrti jer mu ona omogućava da se slatko smijemo upravo ljudskim idejama »kontrolne« situacija.

Koncertni okvir predstave

Redatelj Kokan Mladenović otvara predstavu »Smrt na dopustu« probom orkestra koju vodi Dirigentica (pogodeno autoritarna i kvalitetom svirke uzrujana glumica Ines Bojanić). Njezin violončelist (Borko Perić) ima vlastitu interpretaciju Schubertova gudačkog kvarteta u a-molu pod nazivom »Smrt i djevojka«: smatra da Smrt doista jest djevojka, zbog čega je prema njoj toplo empatičan (na užas dirigentice). Sama Smrt, također prisutna na sceni, potpuno se slaže s interpretacijom čelista. I kreće na »dopust«, odnosno prestaje ubirati mirve u periodu od sedam mjeseci, koliko traje njezina najintenzivnija zaljubljenost u život glazbenika (u romanu sve ovo saznajemo na kraju teksta, dok u kazalištu od toga krećemo). Za to vrijeme općeg neumiranja unutar granica jedne male kraljevine, u državnim i crkvenim uređima nastupa pravi kaos. Propadaju osiguravajuća društva, pogrebna poduzeća, a crkva gubi višemilenijski kredibilitet – odjednom je »život vječni« svakome dostupan i nimalo opterećen strahom od smrti, na kojem se temelji crkvena zarada.

Borko Perić odlično igra smirenog čelista koji jednostavno odbija misliti o smrti na način barbaroge od koje svi bježe: njegova glumačka lakoća odvdje nije ni pretjerana ni frenetična (kao u nekim ranijim rolama), već iznimno fino kalibrirana i fokusirana na odnos s djevojkom u kojoj ne prepoznaje Smrt, ali prepoznaje veoma

Koncert kojemu ni Smrt ne odolijeva

Već i sama činjenica da jedna premijera ima toliko potencijalnih socijalnih dimenzija razgovora o političkim, etičkim i emocionalnim »pravilima igre« našeg makabrističkog svijeta, repertoarni je uspjeh itekako vrijedan gledateljske pozornosti

Dio ansambla predstave »Smrt na dopustu«

Vilim Matula i Hrvoje Kečkeš u prizoru predstave

Tarik Filipović kao Kardinal

zavodljivu nekonvencionalnost. Redateljska odluka da čitavu izvedbu »podupre« songovima koje glumci odlično pjevaju (skladateljica Irena Popović Dragović, autor tekstova songova Kokan Mladenović), kao i da stiliziranu plesnu gestu glumačkog muziciranja pojača dvojcem glazbenika koji su čitavo vrijeme uživo prisutni i sviraju na sceni (Franka Margeta na violončelu i Viktor Čičić na klaviru) također potcrtava posvetu čitave predstave glazbenoj umjetnosti.

Glumački satirički biseri

Majstorske uloge u predstavi ostvaruje nekolicina glumaca. Ponajprije Hrvoje Kečkeš, kao kraljičin sin i Prijestolonasljednik. Istovremeno oportunist koji je spreman mamu na umoru

prošvercati izvan granica države da »konačno« umre na susjednom tlu, ali i plačno dozivati istu tu mamu kad god mu nešto ne polazi za rukom. Kečkešov, točnije Prijestolonasljednikov komunikacijski stil: »Zahvaljujem na ljubaznom ultimatumu«. Ili: »To su moji principi! I ako se netko s njima ne slaže... Imam ja i druge.« Sjajan je i Tarik Filipović kao Kardinal čiji se križ oko vrata čas koristi kao daljinski upravljač za auto, čas je čuturica, a onda opet može se preobraziti i u električnu cigaretu. Crkva nosi »patničko lice« (odlična Filipovićevo mimika svete patnje), ali udovoljava si gdje god može, onoliko neumjerenost koliko je uopće zamislivo. Saramago je inače veliki kritičar religijskog licemjerja i hrabro je od Filipovića da tu oštricu glumački ulovljuje

bez i najmanje zadrške.

Kardinalov stav prema drugim društvenim igračima možda najbolje opisuje ova rečenica: »Dobro, dragi premijeru, kako to da je organizirani kriminal bolje organiziran od države, a vode ga isti ljudi?«. Središnji lik sveopće korupcije ili slatkorječivog, nepokolebljivo samopouzdanog i stoičkog premijera premazanog svim mastima nadahnuto igra gipki, skliki i za ovu ulogu »jeguljast« Vilim Matula. Ništa ga ne može izbaciti ni iz takta, ni s političkog trona. Svemu će izmigoljiti. Tu su, međutim, replike koje prokazuju i golemo licemjerje premijerova profila, kao: »Mi imamo svoje mišljenje, ali se s njim ne slažemo.« Ili: »To je kruna moje liberalno lijeve konzervativne politike.« Na mnogo glumačkih razina, Matula proziva

»ugledno« pomanjkanje stava, kičme, odgovornosti. Od briljantnih rola tu je i Grobar Filipa Detelića, koji se okupljenim državnici obraća riječima: »Ja teško shvaćam, a lako se nerviram.«

Smrt bez paničarenja

Manje uloge korektno donose Ana Maras Harmander (šefica mafije), Mirela Videk Hranjec (desna ruka premijera i ministrica turizma), Karlo Mlinar (državni tajnik), Mia Begović (intendantica nacionalnog teatra). Kritičarski problem imala sam s glumicom Josipom Ankočić u roli Smrti: iako ima jaku scenisku prisutnost i emocionalnu točnost, prati je i slaba, neujednačena i treperava dikcija koja odudara od tipične duljine i trajanja vokala na hrvatskom jezičnom standardu, na čemu bi trebala

ozbiljno poraditi. Scenski pokret Pravdana Devlahovića s puno osjećaja za ritam izvedbe ujedinjuje čitav ansambl blagom groteskom, a scenografija Irene Kraljić odlično koristi kutije za glazbene instrumente kao pokretni namještaj čitave predstave. Ne pamtim kad sam se na Kerempuhovoj predstavi toliko smijala kao tijekom »Smrti na dopustu«, s time da humor nije bulevarski, već stendaperski ubojit prema političkom licemjerju (mnogi su štoševi izravno i preuzeti iz stendaperske baštine). Ima tu i raznih nezgrapnosti (posebno kostimografskih) i naivnosti (kada glumci prijeđu u čisti geg), ali predstava u cjelini ostavlja dojam i razradenosti i istinske provokativnosti, što možemo reći za vrlo malo aktualnih zagrebačkih ostvarenja.

Vidi se da Kerempuh vodi ravnateljica – Sonja Kovačić – kojoj je stalo do umjetničke dimenzije ovog teatra, kao što je sve jasnije i da je repertoar složen tako da omogućuje i glumačko autorstvo, neobično važno za jednu satiričnu kuću. Od završnih napomena, bilo bi zanimljivo ovu predstavu popratiti dijaloškim izvedbama koje se od 2004. godine šire čitavom Europom pod nazivom »Kafić smrti«. Praksa je da nekoliko kafića javno pozove građane jednom mjesечно na otvoreni razgovor o smrti, s namjerom njezina detabuiranja, promišljanja, uključivanja u međusobnu podršku. Jer iako je »Smrt na dopustu« prvenstveno ovdje postavljena kao humorna izvedba, mnoga od pitanja koje pokreće (ne samo onih političkih) nadmašuju zabavljački okvir. Mi živimo u vrijeme koje se više no ikada civilizacijski nastoji riješiti ljudske smrtnosti, istovremeno uništavajući i okoliš i kulturne resurse koji bi »vječni život« mogli učiniti izdržljivima. Da i ne spominjemo dva ratna zgorašta (Ukrajinu i Palestinu) gdje je danak smrti svakodnevno ogroman, a ni gotovo stotinu godina nakon Drugog svjetskog rata nema svjetske organizacije koja bi bila u stanju zaustaviti genocide. Već i sama činjenica da jedna premijera ima toliko potencijalnih socijalnih dimenzija razgovora o političkim, etičkim i emocionalnim »pravilima igre« našeg makabrističkog svijeta, repertoarni je uspjeh itekako vrijedan gledateljske pozornosti.